

LAUSUNTO

Helsinki 15.11.2023

Sosiaali- ja terveystieteiden valiokunta

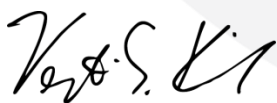
Viite: HE 74/2023 vp

Asia: Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi yleisestä asumistuesta annetun lain muuttamisesta

SOSTE Suomen sosiaali ja terveys ry on valtakunnallisten sosiaali- ja terveysjärjestöjen kattojärjestö. SOSTE on sosiaali- ja terveyspoliittinen vaikuttaja ja asiantuntijajärjestö, joka rakentaa sosiaalisen hyvinvoinnin ja terveyden edellytyksiä yhteistyössä jäsenyhteisöjensä kanssa. SOSTE Suomen sosiaali ja terveys ry:n varsinaisina jäseninä on yli 240 valtakunnallista sosiaali- ja terveysalan järjestöä ja yhteistyöjäsenenä lähes 70 muuta sosiaali- ja terveysalan toimijaa.

Lisätietoja: erityisasiantuntija Anna Järvinen, anna.jarvinen@soste.fi, p. 050 586 5677

SOSTE Suomen sosiaali ja terveys ry

Vertti Kiukas
pääsihteeri

SOSTE

SOSTE Suomen sosiaali ja terveys ry
SOSTE Finlands social och hälsa rf
SOSTE Finnish Federation for Social Affairs and Health

www.soste.fi

LAUSUNNON KESKEINEN SISÄLTÖ

- SOSTE ei kannata esitettyjä leikkauksia asumistukeen.
- Ne lisäävät köyhyyttä ja toimeentulotuen tarvetta. Asumisen vaarantuminen on riski ihmisen koko elämänhallinnalle.
- Asumistukeen tehtäviä leikkauksia tulee tarkastella osana muita sosiaaliturvamuutoksia ja samoille ihmisille kohdistuvista kohtuuttomista leikkauksista tulee luopua.

SOSTE ei kannata asumistukeen esitettyjä leikkauksia

SOSTE ei kannata esitettyjä leikkauksia asumistuen tasoon. Esityksessä ehdotetaan asumistuen korvausprosentin laskemista 80 prosentista 70 prosenttiin. Leikkaus laskisi kaikkien etuudensaajien tukea. Lisäksi esitetään asumistuen perusomavastuun tuloharkinnan kiristämistä. Se vähentää tukea niillä etuuden saajilla, joilla on perusomavastuun ylittäviä tuloja, sekä tiputtaa osan nykyisistä tuen saajista kokonaan pois tuen piiristä.

Vaikutuksia lapsiperheille lievennetään pienentämällä aikuisten ja kasvattamalla lasten kerrointa perusomavastuun laskemisessa. On kannatettavaa, että lapsiperheiden perusomavastuuta lasketaan. On kuitenkin kohtuutonta, että yksinasuvien tilannetta heikennetään. Yksin asuviin kohdistuu jo muutenkin useita sosiaaliturvan leikkauksia. Esimerkiksi perustoimeentulotuessa huomioitavien asumismenojen kiristäminen osuu erityisesti yksin asuviin.

SOSTE ei kannata asumistuen ansiotulovähennyksestä luopumista. Leikkaus kohdistuu erityisesti pienituloisiin osa-aikatoivia tekeviin, jotka pystyvät työskentelemään vain pieniä määriä tai joille ei ole tarjolla kuin lyhyitä työkeikkoja. Leikkausta perustellaan kokoaikatyön vastaanottamisen kannusteiden parantamisella. VATT:in tuore tutkimus osoittaa, että suojaosilla tai niiden poistolla ei todennäköisesti ole suuria vaikutuksia työllistymiseen kokoaikaisesti. Tutkimuksen mukaan satunnaista ja osa-aikaista työtä tekevien työttömien osuus kasvoi huomattavasti, kun työttömyysturvan ja asumistuen suojaosat otettiin käyttöön. Lisääntynyt työttömyyden aikainen työskentely ei merkittävästi lisännyt kokoaikaisten työsuhteiden muodostumista. Toisaalta tutkimuksessa ei havaittu, että lisääntynyt satunnainen ja osa-aikainen työskentely olisi vähentänyt siirtymiä kokoaikaisiin töihin.

SOSTE näkee, kaikki työnteko ihmisen yksilöllisen työ- ja toimintakyvyn rajoissa on arvokasta. Kun tutkimus osoittaa, että suojaosien poisto ei tule lisäämään työllistymistä kokoaikaisesti, mutta suojaosien käyttöönotto on kuitenkin lisännyt osa-aikaisen työn tekemistä, eikö siitä kannattaisi pitää kiinni?

Kaikilla työ- ja toimintakyky ei mahdollista kokoaikaista työskentelyä tai lisätöitä ei ole tarjolla. Suojaosan poisto heikentää tilannetta esimerkiksi vammaisilla ihmisillä tai ns. tosiasiallisesti työkyvyttömillä työttömillä, jotka voivat tehdä toimintakyvynsä rajoissa vain vähäisiä tuntimääriä tai joiden työkyky vaihtelee. Se tulee myös vaikeuttamaan henkilökohtaisen avun saantia. Henkilökohtaiset avustajat työskentelevät yleensä osa-aikaisesti ja heistä on tälläkin hetkellä pulaa. Suojaosa on auttanut ihmisiä hieman parantamaan toimeentuloaan ja vähentänyt muun muassa päätymistä viimesijaisen toimeentulotuen byrokraatialoukkun.

Lisäksi esitetään, että Helsinki yhdistettäisiin samaan kuntaryhmään muun pääkaupunkiseudun kanssa. Tämä tarkoittaa, että huomioon otettavat enimmäisasumismenot laskevat Helsingissä. Helsingissä asumismenot ylittävät nytkin käytännössä kaikilla tuen saajilla normin mukaiset vuokrat, joten linjaus on leikkaus kaikille helsinkiläisille tuensaajille ja siirtää heitä toimeentulotuen varaan. Tämä ei ole kannatettavaa.

Esityksessä ehdotetaan myös, että asumistuki omistusasuntoihin lakkautettaisiin. Omistusasunnoissa asuvien osuus tuen saajista on pieni, joten saavutetut säästöt eivät tule olemaan suuria. Erityisesti tilanteissa, joissa tuen tarve on väliaikaista, ei ole kannattavaa pakottaa ihmisiä realisoimaan asuntoaan. Omistusasunnossa asumisen tukeminen voi myös olla halvempaa kuin vastaavan vuokra-asunnon. Esimerkiksi sairastumisen, avioeron tai hetkellisen työttömyyden vuoksi ei ole kohtuullista pakottaa ihmistä heti myymään omistusasuntoaan. Asumistukea tulisi erityistapauksissa olla mahdollista saada jatkossakin tilapäisesti myös omistusasuntoon.

Erityisesti haja-asutusalueella omistusasuntoa ei aina pysty realisoimaan tai asunnon myynti vie kauan aikaa. Esityksen mukaista leikkausta ei voi tehdä nopealla aikataululla, vaan ihmisille on annettava riittävästi aikaa elämänsä järjestämiseen.

Asumistuen leikkaukset heikentävät pienituloisten toimeentuloa ja kasvattavat toimeentulotuen tarvetta

Ehdotusten ei arvioida alentavan vuokria tai lisäävän kokonaistyöllisyyttä. Esityksellä tavoitellaan vain säästöjä. SOSTE pitää kohtuuttomana, että säästöjä haetaan leikkaamalla vain pienituloisimpien toimeentulosta.

Lainsäädännön arviointineuvosto on todennut aiemmin asumistukea koskevan lakiesityksen olevan puutteellisen. Siinä ei ole arvioitu riittävästi perus- ja ihmisoikeusvaikutuksia ja vaikutuksia haavoittuvassa asemassa oleville ihmisille.

Asumistuen merkitys pienituloisten asumisen turvaamisessa on merkittävä. Jos ihmisen asuminen vaarantuu, on se riski muulle elämänhallinnalle. Inhimillisen kärsimyksen lisäksi esimerkiksi ulosottojen ja häätöjen lisääntyminen tulee kalliiksi myös yhteiskunnalle. Perusturvan riittävyyden arvioinnissa on todettu jo nyt, että perusturvaetuudet yhdessä asumistuen kanssa eivät riitä kohtuulliseen minimikulutukseen.

Ehdotetut leikkaukset lisäävät ihmisten tarvetta turvautua pitkäaikaisesti viimesijaiseksi etuudeksi tarkoitettuun toimeentulotukeen. Se on kaikkein byrokraattisin etuus ja siihen liittyy suurimmat kannustinloukut. Tutkimus myös osoittaa, että perheiden siirtyminen toimeentulotuelle lisää esimerkiksi terveydenhuollon ja lastensuojelun kustannuksia.

Asumistuki on Helsingissä ja muissa suuremmissa kaupungeissa mahdollistanut sen, että pienipalkkaisilla työntekijöillä ja opiskelijoilla on ollut mahdollisuus asua siellä. Leikkauksilla voi olla vaikutuksia työn

tarjontaan, kun pienipalkkaisissa ammateissa työskentelevät joutuvat muuttamaan halvemmille asuinalueille kauas työpaikoista.

Tutkijat ovat tuoneet esille huolta siitä, että lapset ja nuoret joutuvat maksumiehiksi, kun suomalaiset muuttavat entistä useammin työn perässä. Toistuvien muuttojen on osoitettu olevan yhteydessä lasten ja nuorten juurettomuuteen ja lukuisiin hyvinvoinnin ongelmiin.

Esityksen perusteluissa lapsiperheiden tilannetta todetaan parannettavan lapsilisien korotuksilla. Hallitusohjelmassa näihin lapsilisän korotuksiin viitataan, kun työttömyysturvan lapsikorotusten poistamisesta kertyvä säästö luvataan uudelleen kohdentaa lapsiperheille. Lapsilisiin tuleekin korotuksia, mutta ne eivät kohdistu niille, joilta lapsikorotukset leikataan, vaan kaikille lapsilisän saajille, myös hyvätuloisille. Lapsilisien korotukset ovat myös suuruusluokaltaan murto-osa lapsikorotusten tasosta. Lapsilisien korotusten ei voi nähdä kompensoivan asumistuen leikkauksia.

Jos asumistuen roolia halutaan pienentää, tarvitaan toimia muilla politiikkasektoreilla. Asumistuen tarpeeseen vaikuttavat työllisyyden ja palkkojen kehitys, perusturvan riittävyys ja asumisen hinta. Pitkällä aikavälillä voidaan saada merkittäviäkin säästöjä, jos asunto- ja työvoimapolitiikalla onnistutaan vähentämään asumistuen tarvetta.

Leikkausten kumuloituvat vaikutukset huomioitava ja luovuttava kohtuuttomista leikkauksista

Sosiaali- ja terveysministeriö on arvioinut, että sosiaaliturvaleikkausten yhteisvaikutuksena pienituloisuus tulee kasvamaan ja leikkaukset köyhdyttävät erityisesti kaikista pienituloisimpia. Tuloerot kasvavat. SOSTE julkaisi 14.11. tarkennettuja laskelmia, jotka osoittavat sosiaaliturvan kumuloituvien leikkausten lisäävän ensi vuonna köyhien määrää 68 000 henkilöllä (+ 9,2 %), joista lapsia on 16 700 (+ 13,6 %). Toimeentulotuen varaan putoaa 65 000 ihmistä.

Yksittäisten sosiaaliturvan leikkausten kohdalla arvioidut vaikutukset voivat näyttää kohtuullisilta ja perustuslainmukaisilta. Kumuloituvat vaikutukset ovat kuitenkin pienituloisille ihmisille merkittäviä. Asumistuen leikkauksia tuleekin tarkastella osana muita sosiaaliturvaan suunniteltuja leikkauksia. Samoille ihmisille kohdistuvista kohtuuttomista leikkauksista tulee luopua.